

изпращаха по-даровититѣ въ чужбина за да ги подготвятъ за бждещи просвѣтителѣ на своя народъ. Тѣ откриваха и поддържаха вечерни и недѣлни училища, въ които ограмотяваха населението и му даваха образование, отъ което то имаше належаща нужда. Въ сѣщото време читалищата упражняваха на много мѣста надзоръ върху работата въ училищата; учителитѣ се назначаваха отъ читалището, то признаваше правото за учителствуване на нѣкои лица, то извикваше на изпитъ учителитѣ предъ читалищното настоятелство. Изобщо, читалищата бѣха единъ надзоренъ институтъ върху училищата, който изпълняваше функциитѣ си доброволно и безвъзмездно презъ онова време.

Читалищата по онова време сж си поставяли като първа задача и целъ да създадѣтъ библиотека, отъ която да се раздаватъ книги, списания и вестници на любознателнитѣ българи. Читалищнитѣ библиотеки сж били живи и дейни срѣдища; всѣки празникъ, следъ отпускъ на църква, сж се събирали, както членоветѣ на читалището, така и учителитѣ и почти всички граждани, за прочитане на вестници, списания и книги, кждето сж жадностъ присѣтствуващитѣ сж поглъщали прочетеното. Ставали сж запитвания, разговори, давани сж обяснения върху прочетеното. Изобщо, издаваната по онова време българска книга, макаръ и въ ограниченъ брой, е била използвана отъ почти всички ученолюбиви българи. Наредъ съ библиотеката, при читалищата сж били уреждани многобройни и различни сказки съ наученъ характеръ, а най-вече за историята на българския народъ, неговото положение и поминъка му. Почти всички обществени и стопански въпроси, било отъ мѣстенъ характеръ, свързани съ поминъка на населението, мѣстното училище, църквата, занаятитѣ, както и отъ общонароденъ характеръ, сж били обсъждани отъ по-първитѣ и събудени люде на селото или града. Тукъ читалищата даваха възможностъ на българина най-интимно и най-довѣрено да размѣня мисли по своята злощастна участь — робството. Читалищата станаха огнища на свободата; отъ тѣхъ се разнасяха тихо, безмълвно, незабелѣзано отъ будното око на властѣта, отъ уста въ уста, чудотворнитѣ слова: свобода да търсимъ. Отъ читалищата, подъ булото на невинни театрални представления, сказки, забави, срещи, се прѣскаха лжчитѣ за просвѣтата и политическото осъзнаване на българина. Изъ срѣдата на читалищнитѣ членове израстнаха ония граждани и селяни, които работиха за освобождението на България. Фактически читалищата сж били единъ видъ клубове, кждето сж се събирали по-първитѣ и събудени люде, за да разискватъ по всички въпроси, които сж ги интересували по онова време. Нашето народно дѣло, борбитѣ около църковния ни въпросъ, както и подготовката на възстаническото движение, всичко това, явно или тайно, е било обсъждано въ читалищата. Отъ читалищата сж излизали много стопански начинания, тѣй като много или повечето отъ читалищнитѣ членове сж били еснафи, земледѣлци, занаятчи и търговци. Въ подкрепа на това наше твърдение ще посоча починѣтъ на Ив. А. Богоровъ, подетъ отъ Цариградското читалище, да се основе едно чисто българско параходно дружество, което да вземе въ рѣцетѣ си търговията на българитѣ и на всички народи въ Турската империя. Тулчанското читалище е успѣло да основе и търговско дружество въ желанието си да подобри поминъка на своитѣ членове.